

KADIZÂDE MEHMED EFENDİ’NİN MEBHAS-I İMÂN ADLI ESERİNDE İSİM VE FİİL ÇEKİMİ

The Inflection of Nouns and Verbs in Mebhas-ı İmân, the Work of Kadızâde Mehmed Efendi

Dr. Öğr. Üyesi Fethullah ÇİFTÇİ

Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, Muş, Türkiye, f.ciftci@alparslan.edu.tr

Araştırma Makalesi/Research Article

Geliş/Received:

15.05.2022

Öz

Bu çalışma, XVII. yüzyılda yaşamış dönemin en önemli siyasi, dini ve edebi şahsiyetlerinden biri olan Kadızâde Mehmed Efendi’nin kaleme almış olduğu Mebhas-ı İmân adlı eserde geçen isim ve fiil çekimleri üzerinedir. Eser, IV. Murat devrinde Kadızâde Mehmed Efendi öncülüğünde başlayıp yıllarca devam eden KadızâdelilerHareketi’nin fikir dünyasına ışık tutan en önemli eserlerden biridir. Devrin tartışmalı konularından olan tütün kullanımı, kahve kültürü ve raks gibi konulara değinmesi yönüyle ön plana çıkan eser, muhteva açısından önemli olduğu kadar dönemin dil hususiyetlerinin aydınlatılması açısından da önemlidir. Klasik Osmanlı Türkçesi Dönemi’nde yazılmış olan eser, Eski Anadolu Türkçesi dil hususiyetlerinin çoğunu barındırması yönüyle önemlidir. Çalışmanın asıl konusunu oluşturan Mebhas-ı İmân’da geçen isim ve fiil çekimleri, eklerin tarihsel serüveni gözetilerek EskiTürkçe, Eski Anadolu Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde geçen halleriyle karşılaştırmalı olarak verilecektir.

Kabul/Accepted:

21.06.2022

Sayfa/ Page:

114-129

Eserin tespit edilen 12 nüshası vardır. Çalışmada tespit edilen nüshalar arasında en eski tarihli nüshaolan Ankara Milli Kütüphane’de 06 Mil Yz A 2217 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüsha esas alınmıştır. 99 varak ve her varakta 19 satırdan oluşan Hicri 1064 tarihinin Ramazan ayında yazıldığı müstensihî tarafından notdüşülen nüsha, Kadızâde Mehmed Efendi’nin (1582-1635) yaşadığı döneme en yakın tarihli nüshadır.

Anahtar Kelimeler: Dilbilim, Kadızâde Mehmed Efendi, Mebhas-ı İmân, İsim ve fiil çekimeklere

Abstract

This study is about the conjugation of nouns and verbs in the work called Mebhas-ı İmân which was written by KadızâdeMehmedEfendi, one of the most important political, religious and literary figures of the 17th century. This is regarded as one the most important works which sheds light onto the intellectual world of the Kadızâdelis movement that started under the leadership of KadızâdeMehmedEfendi during the reign of Sultan Murat IV and continued for years. The work, which comes to the forefront in terms of mentioning the controversial issues of the period such as tobacco use, coffee culture and dance, is important in terms of content as well as in terms of illuminating the language characteristics of the period. Written in the Classical Ottoman Turkish Period, the work is important in that it contains most of the Old Anatolian Turkish language features. The conjugation of nouns and verbs in Mebhas-ı İman, which is the main subject of the study, will be given in comparison with the forms in Old Turkish, Old Anatolian Turkish and Turkey Turkish, taking into account the historical adventure of the suffixes.

There are 12 copies of the work identified. Among the copies identified in the study, the copy registered in the Ankara National Library with the archive number 06 Mil Yz A 2217, which is the oldest dated copy, has been taken as basis. The copy, which consists of 99 leaves and 19 lines in each leaf is the closest dated copy to the period when Kadızâde Mehmed Efendi (1582-1635) lived as the copyist noted that the date of the work as Hijri 1064 in Ramadan.

Keywords: Linguistics, Kadızâde Mehmed Efendi, Mebhas-ı İmân, Inflection of nouns and verbs

Atıf/Citation: Çiftçi, F. (2022). Kadızâde Mehmed Efendi’nin Mebhas-ı İman adlı eserinde isim ve fiil çekimi, *International Journal of Filologia* ISSN: 2667-7318 5(7), 114-129.

Bu makale yazarın doktora tezinden türetilmiştir: Çiftçi, F. (2019). *Kadızâde Mehmed Efendi Mebhas-ı İmân (dil incelemesi-tenkitli metin-dizin)*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. Dicle Üniversitesi.

Giriş

1582 yılında Balıkesir’de doğan Kadızâde Mehmed Efendi, babası Doğanîzâde Mustafa Efendi’nin kadı olmasından dolayı Kadızâde lakabıyla bilinir (Çavuşoğlu, 2001, s. 100). Ayrıca Kadızâde lakabı dışında bazı şiirlerinde kullanmış olduğu “İlmî” mahlasından dolayı İlmî olarak da bilinen (Deniz, 2008, s. 18) Kadızâde Mehmed Efendi, ilk tahsilini ilerde fikir dünyasından ziyadesiyle etkileneceği Birgivi Mehmed Efendi’nin talebelerinden alır. İlk tahsilinden sonra Balıkesir’den İstanbul’a giderek müderris Dursunzâde’nin yardımcısı olur. Buradan da H.1032 (1623) yılında Tercüme Tekyesi şeyhi Ömer Efendi’nin hizmetinde tasfiye ile meşgul olur. Lakin tasavvufun mizacına uymadığını düşünerek buradan ayrılır ve uzun süre Murat Paşa Camii’nde ders vermiş olan Birgîlî Efendîzâde Fazlullah Efendi yerine Sultan Selim vaizi olur (Çelebi, 1981, s. 163). 1631 yılından sonra Kadızâde Mehmed Efendi, önceleri klasik metinler okutmakla uğraşmış, daha sonra Osmanlı’da vâizlik mesleğinin zirvesini teşkil eden Ayasofya Camii’ne vâiz olarak atanmıştır. Etkili vaazları sayesinde kısa sürede kendine has bir dinleyici kitlesi oluşturmuş ve namını bütün İstanbul’a duyurmayı başarmıştır (Akpınar, 2015, s. 305). H. 1045 (1635)’te Ayasofya vâizi iken vefat etmiştir. Topkapı dışında Şeyhler kabristanına defnedilmiştir (Tahir, 1972, s. 373). Birçok kaynak Kadızâde Mehmed Efendi’nin 1635 yılında Ayasofya Camii’nde vâiz iken vefat ettiğinde ittifak eder. Ancak Tanyıldız’ın hazırlamış olduğu “İsmâîl Rusûhî-yi Ankaravî Şerh-i Mesnevî Mecnû’atı’l-Letâyif ve Matmûratı’l-Ma’ârif: İnceleme-Metin-Sözlük” adlı doktora tezinde, Sâkîb Dede’ye dayandırdığı bilgiler ışığında, Kadızâde Mehmed Efendi’nin 1635 yılından sonraki bir tarihte vefat etmiş olabileceği sonucunu da çıkarmaktadır. Zira Kadızâde Mehmed Efendi’nin zikredildiği eserde onun IV. Murad ile beraber çıktığı Bağdat seferi sırasında Konya’da Mevlana türbesinde sara illetine yakalanıp İstanbul’a geri gönderildikten sonra vefat ettiği ifade edilmiştir (2010, s. 13).

Kadızâde Mehmed Efendi’nin Mebhas-ı İmân dışında bilinen; İrşâdü’l-‘ukûlî’s-selîme ile ‘l-usûlî’l-kaviyme li ibtâli’l-bide’i’s-sekîme, Sultan IV. Murad için yazdığı Duânâme, Mesâil-i Ehl-i Sünnet ve ‘l-Cemâat, Risâle-i Kadızâde, Mebahis-i Salat Risâlesi, “Bilmiş Ol” redifli manzume eserleri vardır.

Kadızâde Mehmed Efendi, eserinin giriş kısmında okuyucuların dikkatini çekmek ve eserinin önemine vurguda bulunmak maksadıyla eseri hakkında ayrıntılı bilgiler verir. Yazar, bir nevi sebep-i telif gibi eseri yazma sebebine değindiği bu bölümde, Ehl-i Sünnet ve Cemaât mezhebinin bazı sâlih ve mütedeyyin kişilerce tam olarak idrak edilemediğini, bunun neticesi olarak da bu sâlih ve mütedeyyin kişilerin yıllarca samimi bir şekilde Allah’a yapmış oldukları ibadet ve taâtlardan hiçbirinin kabul edilmediğini ifade eder. Eserini bundan dolayı kaleme aldığını söyleyen yazar, eserinin dikkatle ve sabırla okunması durumunda kişinin imanî manada bilinçleneceğini ve bazı hatalara düşmeyerek mümin-i kâmil sıfatına erişebileceğini iddia eder.

Kadızâde Mehmed Efendi, Mebhas-ı İmân’ı fasıllar halinde oluşturmuştur. Toplam 36 fasıldan oluşan eserde, fasıllar konu sınırlarını belirleme vazifesinde kullanılmıştır. Lakin fasıllardan bazıları, bir önceki fasılın devamı ve tamamlayıcısı mahiyetindedir. Bazı fasıllar ise tamamen farklı bir konu hakkındadır. Yazar, fasıllarda daha çok itikadî manada halkın yanlış bildiği bazı meseleler hakkında kaynak eserlerden ve rivayetlerden faydalanarak okuyucuları aydınlatmayı amaçlamıştır. Fasılların bazıları okuyucuya konu hakkında detaylı bilgiler sunarken bazı fasıllar ise birkaç cümle ile sınırlı tutulmuştur. Eserdeki fasılların ihtiva ettiği konular şunlardır:

1. Fasıl: İmânın tanımı ve Müslümanlığın dayandığı temel hususlar
2. Fasıl: İhtiyâr-ı cüz’î kavramının izahı
3. Fasıl: Kadîrî, Cebrî, Mutezilî, Ehl-i Sünnet ve Cemâat mezheplerinin ihtiyâr-ı cüz’î kavramı üzerinden karşılaştırılması
4. Fasıl: Tanrı Te’âlâ hakkında vâcib, muhâl ve câiz olan sıfatlar ile peygamberler hakkında vâcib, muhâl ve câiz olan sıfatlar
5. Fasıl: Tanrı Te’âlâ katında vâcib olan sıfatlar
6. Fasıl: Sıfât-ı subûtiyye (sıfât-ı zât ve sıfât-ı me’ânî)
7. Fasıl: Tanrı Te’âlâ katında muhâl olan sıfatlar
8. Fasıl: Tanrı Te’âlâ katında câiz olan sıfatlar
9. Fasıl: Peygamberler hakkında vâcib olan sıfatlar
10. Fasıl: Peygamberler hakkında muhâl olan sıfatlar

11. Fası: Peygamberler hakkında câiz olan sıfatlar
12. Fası: “Lâ ilâhe illâllâh Muhammeden Resûlullâh” sözünün manası
13. Fası: Farz-ı ‘ayn ve farz-ı kifâye olan ‘ibâdetler ve sâ’irtâ’atların kabulü
14. Fası: Kişiyi küfre götüren bazı ef’âl ve akvâller
15. Fası: Elfâz-ı küfr kavramı ve akâid risâlelerinin okunup dinlenilmesi meselesi
16. Fası: Mü’min ve muvahhidlerin oğullarına, kızlarına, kullarına ve hizmetkârlarına ‘itikâda ve küfre müteallik olan konuları öğretmeleri
17. Fası: ‘Akâ’id-i dîniyye kavramı
18. Fası: Müslüman ve mümin olmanın bazı şartları
19. Fası: Haccâc’ın hikayesi
20. Fası: Duhanın hangi millet ve bölgeden ortaya çıktığı
21. Fası: Nasihat-ı Kutbı’l-‘Ârifîn ve Mercî’î’s-sâlikîn Mevlânâ Hüsâme’d-dîn el-İstenkûtî meddallâhazıllahu ‘aleynâ’nın Risâle-i Duhâniyyesi’nde duhân hakkındaki düşünceler
22. Fası: Kahvenin helalliği ve haramlığı hakkında
23. Fası: Tasavvuf ve nefsin mertebeleri
24. Fası: Tanrı’nın kemâl sıfatları
25. Fası: Ahlâk-ı zemîmeden, sū-i zandan ve riyâdan kalplerin arındırılması
26. Fası: İnsân için devlet-i ebediyye ve sa’âdet-i sermediyye kavramları üzerine
27. Fası: Ehl-i Sünnet ve Cemâ’atemuhâlif olan tâifeler
28. Fası: İslâm ve îmân hakkında
29. Fası: Allâh’ın sıfatları
30. Fası: Râfızîler’den bir grubun Hz. Ali ve Hz. Muhammed hakkındaki düşünceleri
31. Fası: Peygamberler ve gökten inen kitaplar hakkında
32. Fası: Peygamberlerin ‘aleyhimü’s-selâmun’adedlerinden olan ihtilâfların ve gayrinin beyânı
33. Fası: Hak Te’âlânın varlığına deliller
34. Fası: Mukallid ve istidlâl
35. Fası: Rakıs ve tevâcüdünün ortaya çıkışı
36. Fası: Elfâz-ı küfr ve ef’âl-i küfr

Eserin fasılları arasında en dikkat çeken fasıl, günümüzde de tartışmalı konulardan biri olan tütün kullanımının helalliği/haramlığı konusunun ele alındığı 20. fasıldır. Tarihi kaynakların hemen hepsinde IV. Murat dönemini ele alınırken bu mesele de zikredilir. 1043 yılının Safer ayında Cibali’de bir yangın çıkmış ve bu yangın İstanbul’un büyük bir kısmına yayılmıştır. Devrin ileri gelenlerinden biri olan Kadızâde Mehmed Efendi yangının temel sebebi olarak tütün ve tütünün içildiği mekan olan kahvehaneleri görmekteydi. Kadızâde, bu sebepten tütün kullanımının yasaklanması ve kahvehanelerin kapatılması gerektiği düşüncesindeydi (Kazıcı, 2000, s. 200). Bu yangından sonra IV. Murad tütün kullanımını ve kahvehaneleri yasaklamıştır. Birçok araştırmacıya göre IV. Murad tarafından getirilen bu yasakların temelinde, Kadızâde’nin IV. Murad üzerindeki etkisi yatmaktadır. Kadızâde Mehmed Efendi, tütün ve kahve fasıllarında, IV. Murad tarafından getirilen tütün ile alkolün yasaklanması ve kahvehanelerin kapatılması/yıkılması meselelerine değinmiştir. Yasakların halkta oluşturduğu memnuniyetsizliğin doğru bir davranış olmadığını, bazı rivayetler ve Mevlânâ Hüsâme’d-dîn el-İstenkûtî’ye ait Risâle-i Duhâniyye adlı eserinden örnekler vererek ispatlamaya çalışmıştır. Rivayet ve kaynaklardan örnekler verdikten sonra tütün yasağını getiren padişaha methiyeler dizer. Hatta herkesin ibadetlerinde insanı küfre götüren tütünü yasaklayan padişaha duacı olması gerektiğini söyler.

Eser muhteva açısından olduğu kadar dönemin dil hususiyetlerini ortaya koyması yönüyle de önemli eserlerden biridir. Çalışmada, eserin mensur ve harekeli olarak kaleme alınmış olması, isim ve fiil çekimlerinin daha sağlıklı ortaya konmasını sağlamıştır. Eserden alınan isim ve fiil çekim örnekleri, Eski Türkçe, Eski Anadolu Türkçesi ve Türkiye Türkçesindeki durumları ile karşılaştırılarak verilmiştir. Eser, Eski Anadolu Türkçesi devrinden sonra yazılmış bir eser olmasından dolayı çalışmada, eklerin Eski Anadolu Türkçesindeki halleri ile kıyaslanması üzerine daha fazla durulmuştur.

1. İSİM ÇEKİM EKLERİ

1.1. Çokluk Eki

Çokluk eki "+lAr", Türkçenin yazıyla takip edilebilen her döneminde çokluk işleviyle kullanılmış olan eklerinden biridir. Köktürkçe ve Uygurcada "+lAr" eki yaygın bir kullanım gösterir. Karahanlı Türkçesi metinlerinde ise "+lAr" ekinin yanında "+lA" çokluk kavramı ifade eden bir ek de bulunmaktadır. Harezmi Türkçesinde de çokluk kavramı "+lAr" ekiyle sağlanmıştır. Karahanlı döneminde görülen "+lA" çokluk kavramı ekine, bu dönem metinlerinde rastlanmamaktadır (Kalsın, 2013, s. 20). Çalışma konusunu teşkil eden Mebhas-ı İmân'da da çokluk kavramı "+lAr" eki ile karşılanmıştır. Üstlendiği işlevin bir neticesi olarak metinde en sık kullanılan eklerden biri olan bu ekin kullanıldığı bazı örnekler şunlardır:

"küfürlerden 87a/16, kediler 13b/18, 'ibâdetler ve tâ'atlar14a/06, analar ve babalar 14b/04, ağaçlar 23b/06, âyetler36b/17, kitâblardur 45a/10, ayaklar 56b/18"

Türkçede sayı sıfatlarından sonra gelen isimler çokluk eki almazlar. Eserde tespit edilen bir örnekte bu kuralın dışına çıkmış olup sayı sıfatlarından sonra gelen isimlerde çokluk ekinin kullanıldığı görülmüştür.

"iki yüz biñ peygamberler 61b/12"

Eski Türkçede kullanılan "+An" ve "+z" çokluk ekleri, Eski Anadolu Türkçesi döneminde işlevini yitirerek sadece bir iki kelimedeki kalıplaşmış olarak kullanılır (Şahin, 2015, s. 48). Eski Anadolu Türkçesinde, Eski Türkçeden gelen bu eklerle kalıplaşarak çokluk ifade eden kelimelerin kendini aynı şekilde muhafaza ederek eserde de kullanıldığı tespit edilmiştir.

"dizden 65a/08, dizine 46a/17, gözlerin 54a/09, gözine 67a/15, oğlan 91b/18"

Eserde "+An" ve "+z"eki örneğinde olduğu gibi Eski Türkçede çokluk eki işlevinde kullanılıp zamanla eklendiği sözcükle kalıplaşan +t ekinin de bir örneği mevcuttur.

"kanat13a/08"

Eser dini bir eser olması nedeniyle Arapça kelime ve terkiplere sıklıkla başvurulmuştur. Bu durum Arapça çokluk eklerinin de eserde kullanımının görülmesine sebep olmuştur.

"i'tikâdât 2a/11, kelimât76a/16, vâcibât 81b/10"

1.2. İyelik Ekleri

İsmlere ve isim soylu sözcüklere gelerek sözcüğe kişi kavramı veren ek olan iyelik ekleri Türkçenin tarihsel serüveninde hem işlev hem de biçim açısından büyük bir değişim ve gelişime uğramayan eklerdendir. (Kalsın,2013, s. 20). İyelik eklerinin Eski Türkçeden günümüz Türkçesine gelene kadar ses bakımından tek farkı, ikinci şahıslardaki sesin dış değil, damak n'si olmasıdır (Ercilasun, 2012, s. 180). İkinci şahıs iyelik ekleri, Klasik Osmanlı Türkçesinde yazılmış eserde de ekin ünsüzü dış n'si yerine damak n'si ile karşılanmıştır. Bunun yanında eserde iyelik eklerinin düzlük yuvarlaklık uyumu açısından da henüz bir uyumundan söz edilemez. Eserde kullanılan iyelik ekleri karşıladıkları şahıslar dikkate alınarak altı altı katagoride verilmiştir.

1. Teklik Şahıs: +Im / +Um

Eski Anadolu Türkçesinde sürekli yuvarlak ünlü ile karşılanan bu ek, Mebhas-ı İmân'da üç sözcükteki kullanımları (sözüm 25b/19, düşümde 26b/04, rabbümdür 55b/02)dışında sürekli olarak düz ünlü ile karşılanmıştır.

"birliğimi 16a/06, günâhlarım 34a/01, hayâtım 95a/03, erimdür 34a/13, sırrım 68b/06"

2. Teklik Şahıs: +İñ / +Uñ

Bu ek Eski Anadolu Türkçesinde sürekli yuvarlak ünlü ile karşılanırken Mebhas-ı İmân'da hem yuvarlak hem de düz ünlülü şekilleri barındırması yönüyle dikkat çekicidir. Bu durum, dudak uyumunun bu dönemde kısmen de olsa gelişmeye başlamasıyla izah edilebilir.

"sükütñ15b/03, eriniñ 34a/13, 'aklıñ35a/09, 'ömrüñ 77b/16, gözün 83a/14"

3. Teklik Şahıs: +(s)I

Eserde üçüncü teklik şahıs iyelik ekinin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi günümüz Türkçesinden farklı olarak sürekli düz ünlü ile karşılanmıştır.

“boyuncığı 32b/06, dimâğını 32b/17, ‘ömrünün 77a/01, ‘ömri 83b/07, vücûdî 10a/07, yapıcısı 62b/08, döşeyicisi 62b/10, ba‘zısı68b/19”

Türkçede istisna bir kullanım olsa da bazen üçüncü kişi iyelik eki eklendiği sözcükte iyelik eki işlevini yitirip eklendiği kelime ile kalıplaşarak taban haline gelir. Bu durumdaki sözcüklere bazen tekrardan bir tane daha üçüncü teklik kişi iyelik eki gelir (Gülsevin ve Boz, 2004, s. 139). Ek yığılması olarak bilinen bu durum metnimizde bir örnekte tespit edilmiştir.

“biri-si 2a/08”

1.Çokluk Şahıs: +ImUz

Mebhas-ı İmân'da çokluk birinci şahıs iyelik ekinin daima ilk ünlüsü düz ikinci ünlüsü ise yuvarlak ünlü ile karşılanmıştır.

“mezhebimizdür 3b/05, karındaşlarımız 4a/08, hâlimüz 16a/16, hâkimlerimiz 19b/12, peygamberimizin 46b/15”

2.Çokluk Şahıs: +İñIz / +UñUz

Mebhas-ı İmân'da çokluk ikinci şahıs iyelik ekinin ünlüsü ikinci teklik şahıs iyelik ekinin ünlüsü gibi hem düz hem de yuvarlak olabilmektedir. Bu yönüyle ek, sürekli yuvarlak ünlü ile karşılanan Eski Anadolu Türkçesindeki kullanımından ayrılır.

“tâ‘atuñuz 42b/09, nefesiñiz 41a/01, ilâhiñiz 55a/12, şeyhiñize 80b/15, ‘ömürîñizde 67b/09”

3.Çokluk Şahıs: +IArI

Metnimizde çokluk üçüncü şahıs iyelik ekinin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi daima düz ünlü ile karşılanmıştır.

“ogulları 73a/05, mezheblerin 75b/06, mâbeynlerinde 69a/13, erleri-le 69a/18, kalblerine 79a/12”

1.3. İsim Durum Ekleri

1.3.1. Yalın Durumu

İsmin yalın durumu, ismin hiçbir çekim eki almamış ve nesne görevi yüklenmemiş durumudur (Korkmaz, 2003:23). Bir ismin tabanı eksiz durumda ise bu isim hem yalın hem de belirsiz durum işlevindedir (Gabain,1988, s. 63). Metnimizde ismin yalın durumunu örnekleyen çok sayıda sözcük mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır:

“mezheb 39a/01, kitâb 39b/14, cehennem 3b/16, kalb 31b/16, duhân 26a/02, oğlan 66a/17, yumurta 94a/03, kuş 13b/17, kedi 99a/08, yol 19a/12, külünk 19a/03, ev 32a/15, beden 32b/11”

1.3.2. Tamlayan Durumu

Tamlayan ya da ilgi durumu, eklendiği isimle başka bir isim arasında bağlantı kuran isim durumudur (Korkmaz, 2003: 23). Bu yönüyle bu ek diğer durum eklerinden ayrılır. Zira tamlayan eki isimlere gelerek eklendiği ismi diğerleri gibi bir fiile değil bir isme bağlamaktadır (Şahin, 2015, s. 50). Ek, Eski Türkçede ünsüzle biten sözcüklerden sonra “+İñ”, ünlü ile biten sözcüklerden sonra ise “+nİñ” biçiminde kullanılır (Ercilasun, 2012, s. 181). Eski Anadolu Türkçesinde ise “+(n)Uñ” şeklindedir (Türk vd., 2011, s. 22). Eski Anadolu Türkçesinde sürekli yuvarlak ünlü ile karşılanan bu ek metnimizde günümüz Türkçesinde olduğu gibi hem düz hem de yuvarlak ünlü ile karşılanmıştır.

“kitâblarun isimlerin 2b/15, dünyânun kadri 11a/04, Tanrınunadıdır 19a/11, nûrunetrâfi 79b/07, nemâzunşerâ’iñlerin 81b/11, yatsunun son sünnetin 53b/07, risâleleriñba‘zısından 12b/03, fasılîñ evvelinden 32a/08”

1.3.3. Belirtme Durumu

Belirtme durumu, cümle içinde geçişli fiilin etkisi altında kalan ismin içinde bulunduğu durumdur (Korkmaz, 2003, s. 24). Ek, Eski Türkçede iyelik eki almamış isimlerden sonra “+(X)g”, iyelik

eklerinden sonra “+(D)n”, işaret ve şahıs zamirlerinden sonra ise “+nI” biçiminde kullanılmıştır (Ercilasun, 2012, s. 181). Batı Türkçesinin ilk evresi olan Eski Anadolu Türkçesi döneminde ise “+(y)I” ve “+n” biçiminde kullanılmıştır (Türk vd., 2011, s.22). Metnimizde ismin bu durumu, Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi ünlüsü sürekli düz ünlü olup “+(y)I” ve “+n” şeklinde karşılanmıştır.

“şarâbı 71b/19, âbdesti73a/02, emrin 16b/03, cevâzı20a/14, kelimesin 32a/06, mecazı37a/08, ağacı 43a/14, kumaşı 15b/13, guruşu 15b/14, câzûyü33b/04, tahtayı 34a/04, ölmesin36b/08, şifâyı59b/01, nisâyı62a/11, tâ'ifeyi62a/18, zinâyı70a/15, 'ulemâyı70b/04”

Metnimizde ekin ismin belirtme durumu işlevi dışında yönelme durumunu da karşıladığı örnekler mevcuttur.

“ammâEhl-i Sünnet ve Cemâ'at bunun cümlesini harâmdur derler 62a/06”

“egerbunları lâzımdegildür dersin ne'üzubillâhite'âlâkâfirsin 85a/03”

1.3.4. Yönelme Durumu

Cümlelerde ve sözcük gruplarında, ismi fiile yönelme ve yaklaşma işlevi ile bağlayan durumdur (Korkmaz, 2003, s.24). Köktürkçede yönelme hâli eki “+kA” biçimindedir (Ercilasun,2012,s. 181). Bunun yanında pek sık olmamakla beraber nadiren “+A” ve “+yA” biçiminde de kullanımları mevcuttur (Gabain, 1988, s. 63). Ayrıca Eski Türkçede birinci baña (banga) ve ikinci saña (sanga) teklik şahıs zamirlerinde şeklinde yönelme hali eki kullanımı ekin bünyesinde “g” seslerinin olduğunu gösterir (Öztürk, 2017, s. 64). Eski Anadolu Türkçesi dönemi bilindiği üzere kelime tabanlarında ve eklerde bulunan “g” seslerinin yoğun bir şekilde erime ses hadisesini maruz kaldığı dönemdir. Bundan dolayı ek, Eski Anadolu Türkçesinde sadece “+(y)A” biçimindedir (Türk vd., 2011, s.22). Metnimizde de yönelme durumu, Eski Anadolu Türkçesi ve günümüz Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “+(y)A” biçimindedir.

“nesneye10a/12, mü'minlere12a/15, 'azâba15b/05, mü'mine15b/09, Tevrâta25a/13, maraza 29a/12, bedene 29a/17, sıfata 40a/03, mi'râca 44a/15, pâdişâha52a/16, tâbuta53a/02, puta 55b/09, imâma 60b/05, halka 62a/12, ata 67b/16, konığa68b/08, üstâza 68b/09, hâtûna69b/04, baña 69b/09, kavma 69b/18, halâsa 71b/11, kula74a/02, 'ulemâya 74b/01, dünyâya 75a/06, cihete90b/08”

Diğer durum eklerinde olduğu gibi bu durum eki de kendi işlevi dışında araç ve belirtme durumu işlevinde de kullanıldığı görülmüştür.

“açupcâzû olanı âteşeyakarlar imiş 30b/05” (araç durumu)

“eger bu tokuz sıfata ve huya tahsil idüp ele getürdin ise her birisi altundan birer zencirdür 40a/03” (Belirtme durumu)

“bunda olan kizib ve bühtânıañlamayup ve bu sözüñma'nâsımadüşünmeyüp 75a/18” (Belirtme durumu)

1.3.5. Bulunma Durumu

Bu durum, fiillerdeki oluş ve kılışın yerini bildirir (Korkmaz, 2003, s.24). Köktürkçede bulunma hali eki “+DA”, aynı zamanda çıkma hali için de kullanılmıştır. Uygurcada da bu duruma örnek sayılabilecek çok sayıda örnek vardır (Ercilasun, 2012, s. 277). Eski Anadolu Türkçesi döneminde de değişik fonksiyonları karşılayan bu ek,”+dA” biçimindedir (Şahin, 2015, s.51). Metnimizde de bulunma durumu Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi “+dA” eki ile karşılanmıştır. Günümüz Türkiye Türkçesinden farklı olarak ekin ünsüzü daima ötümlüdür. Ekin ünsüzünün tek şekilli olması ünsüz uyumunun henüz bu dönemde tam olarak oluşmamasından kaynaklanmaktadır.

“cehennemde3b/15, mahalde 6a/14, düğünlerde13b/04, âhiretde 15a/11, Şâmda15b/13, kalbde17b/10, suda 60a/10, zamânda 66a/01, i'tikâdda 67a/06, katında 68b/17, İslâmda69b/01, İstanbulda70a/16, melbûsâtda 73a/04, husûsda73a/16, anda 74a/01, sözde 75a/19, şerifde 75b/10, Edirne'de 76a/03, yerde 76a/13, âbdestde78a/02, hadisde78a/12, şehirde78b/01”

Metnimizde tespit edilen örneklerden birinde bulunma durumu eki, Eski Türkçede olduğu gibi ayrılma işlevinde kullanılmıştır.

“ba‘dehū ol işledūgima‘siyyetūnrāyiha-ı mūntinesi ayrık kalbinde çıkmaz 63b/05”

Metnimizde tespit edilen başka bir örnekte ise ekin yönelme durumu ekinin yerine kullanıldığı görülmüştür.

“kezâlik şaki dahıdünyâda gelmezden evvel şakidürdimek olur 56b/06”

1.3.6. Ayrılma Durumu

Türkçenin yazılı metinlerle takip edilebilen ilk dönemi olan Köktürkçe döneminde ayrılma durum eki için hususi olarak kullanılan bir ek yoktur. Bulunma durumunda değinildiği üzere bu durum bulunma durum eki olan “+DA” eki ile karşılanmıştır (Ercilasun, 2012, s. 181). Bu ek Uygurcada ise “+tIn” ve +dIn ve n ağzında ise nadiren de olsa +tan şeklinde kullanımı söz konusudur (Gabain, 1988, s. 64). Karahanlı Türkçesi döneminde ise hem “+DA” bulunma hal eki hem de Uygur Türkçesi döneminden gelme “+DIn” eki ayrılma durumunu karşılamıştır (Ercilasun, 2012, s. 347). Eski Anadolu Türkçesi döneminde ayrılma durumu çoğunlukla günümüz Türkçesinde de olduğu gibi “+dAn” ekiyle karşılanmıştır. Bazı kelimelerde ise “+dIn” ekiyle karşılanmıştır. Lakin bu kullanım sadece kalıplaşmış bazı kelimelerde mevcuttur (Şahin, 2015, s. 52). Metnimizde ise ayrılma durum eki, Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi çoğunlukla “+dAn” şeklinde karşılanmıştır. Günümüz Türkiye Türkçesinden farklı olarak ekin ünsüzü sürekli ötümlü ünsüzdür. Bu durumda bulunma durumunda olduğu gibi ünsüz uyumunun henüz tam olarak işletilen bir uyum olmamasından kaynaklanmaktadır.

“Hakdan 3a/10, kitâbdan 4b/08, halkdan 5a/11, şirkden5a/15, eserden 5b/05, bizden 7b/11, kuldân 8a/13, hayrdan 9b/13, harâmdan 10b/14, ağızdan 22a/11, meyvâdan23b/10, gussadan 31b/17, elemden 31b/17, kabirden 33b/05, kıbleden 33b/12, sebebden 34a/09, gökden 45a/02, nesihden 45b/01, Haticeden 45b/11, küfrden13a/06, bizden 15a/18, kiliseden 91b/07, ‘ilimden91b/13, gökden96b/16, peygamberden 97a/03, İslâmdan 97a/05”

Metnimizde “+dAn” eki dışında Uygurca döneminde kullanılmaya başlanmış “+dIn” ekinin de birkaç sözcükte ayrılma durum ekini karşıladığı tespit edilmiştir. Metinde geçen öñdin sözcüğü, yukarıda da zikredildiği üzere muhtemelen eklendiği sözcükle kalıplaşma şeklinde oluşmasıyla açıklanabilir.

“cümledin 36a/17, öñdin52a/05”

Metnimizde ayrılma durum eki, “kal-“yardımcı eyleminden önce kullanıldığında isimlerin kök veya gövdesine gelerek olumsuzluk ifade eden ve yaygın bir kullanıma sahip olan isimden isim yapım eki “+sIz” ekiişlevini karşılamaktadır.

“hareketdenkalup 18b/13, meyvâdankalup 23b/10, ‘ameldenkalur 66b/04”

1.3.7. Araç Durumu

Araç durumu eki, Eski Türkçede “+n”, “+In”; n ağzında ise bazen “+An” ve yuvarlak ünlülerden sonra “+Un” şeklindedir (Gabain, 1988, s. 64). Karahanlı Türkçesi döneminde ise “+n” ve “+IA” ekleriyle karşılanmıştır (Hacıeminoğlu, 2019, s. 31). Batı Türkçesinin ilk evresi olan Eski Anadolu Türkçesi döneminde de araç durum ekinin Eski Türkçede olduğu gibi “+(In)” şekliyle karşılandığı örnekler mevcuttur. Bununla beraber bu dönemde ile edatı ve ekleşmiş biçimi olan “+(y)IIA” şeklinin de Karahanlı Türkçesinde olduğu gibi araç durumunu karşıladığı örnekler vardır.ileedatı ve +n eki dışında bile ve birle edatları da Eski Anadolu Türkçesinde araç durumunu karşılamıştır (Şahin, 2015, s. 52-53). “+n” araç durum eki, Eski Türkçe, Orta Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerinde kullanıldıktan sonra Osmanlıca döneminde kullanımdan düşmüştür (İpek, 2008, s. 66). Bu durum Klasik Osmanlı Türkçesinin ilk evrelerinde yazılmış olan eserimizde de kendini göstermiştir. Zira Mebhas-ı İmân’daaraç durum eki olarak “+n” ekinin kullanıldığı örnekler tespit edilmemiştir. Metnimizde araç durumunu, Eski Anadolu Türkçesi döneminde olduğu gibi bu işlevde kullanılan birle,ile edatları ve ile edatının ekleşmiş biçimi olan “+(y)IIA” kullanımı ile karşılanmıştır.

“tarikle 19a/08, devle 35b/07, sıfatlar-ıla41b/02, kan-ıla41b/17, vasıtası-la 43a/19, kulag-ıla43b/08, bunun birle 56a/13”

1.3.8. Yön Gösterme Durumu

Bu durum, Eski Türkçede “+gArU” ve nadiren de olsa “+kArU” ekleriyle karşılanmıştır (Gabain, 1988, s. 65). Karahanlı Türkçesi döneminde ise “+gArU”, “+kArU”, “+ArU”, “+rA” ve “+rU” ekleriyle karşılanmıştır (Hacıeminoğlu, 2019, s. 31). Bu ek, Eski Anadolu Türkçesi döneminde ise “+rA” ve “+ArU” şeklindedir (Türk vd., 2011, s. 22). Eski Türkçedeki “+gArU” eki, Eski Anadolu Türkçesi döneminde “g” sesinin düşmesi ile beraber “+ArU” şeklini almıştır (Şahin, 2015, s. 53). Metnimizde de bu durum, Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi “+ArU” ve “+rA” ekiyle karşılanmıştır. Metnimizde bu ek sadece günümüze kadar gelen kalıplaşmış birkaç örnekte tespit edilmiştir.

“yukaruda 58b/07, içerü24a/06, taşra 23b/09, sonra 8b/05”

1.3.9. Eşitlik Durumu

Bu durum, eklendiği isim ile fiil veya cümlenin başka bir ögesi arasında karşılaştırmaya dayanan farklı niteliklerde eşitlik ilişkisi kurma durumudur (Korkmaz, 2003, s. 25). Eşitlik durumu, Eski Türkçede “+çA” eki ile karşılanmaktadır (Gabain, 1988, s. 71). Orta Türkçe devresinin başlangıcı olarak kabul edilen Karahanlı Türkçesinde de ek Eski Türkçede olduğu gibi “+çA” şeklindedir (Hacıeminoğlu, 2019, s. 30). Eski Anadolu Türkçesinde aynı şekilde kendini muhafaza eden bu ek, değişik fonksiyonlarda kullanılan ve zamanla türetme özelliği de kazanmış olan bir durum ekidir (Şahin, 2015, s. 53). Bu dönemde ekin ünsüzü tek şekillikten kurtulmuş olan bu ek, metnimizde de fonksiyonel özelliğini devam ettirmiş işlek eklerden biridir.

“böylece 10a/03, denlüce 22a/07, sâfice 28b/09, ardınca 46a/06, oñanca 47a/19, mısdâkınca57b/10, hoşca57b/14, muktezâsınca 74a/06”

2. FİİL ÇEKİM EKLERİ

2.1. Bildirme Kipleri

2.1.1. Bilinen Geçmiş Zaman Kipi

Bu zamanın Eski Türkçedeki çekimi “-dI,-dU,-tI, -tU” ekleriyle karşılanmıştır (Gabain, 1988, s. 80). Eski Türkçede bilinen geçmiş zaman ekinin ünsüzü hem ötümlü hem ötümsüz şekliyle kullanımı söz konusu olsa da ekin bu dönemde tam olarak ünsüz uyumuna girdiği söylenemez (Özdarendeli, 2005, s. 74). Karahanlı Türkçesi döneminde bilinen geçmiş zaman çekim eki üçüncü şahıs teklik çekimi dışında kendini Eski Türkçede olduğu şekliyle muhafaza etmiştir. Zira bu dönemde üçüncü şahıs teklik çekimi “- dI,-tI”ekleriyle yani sadece düz ünlülerle oluşturulmuştur (Hacıeminoğlu, 2019, s. 184). Eski Anadolu Türkçesi döneminde ise bilinen geçmiş zaman çekim ekinin ünsüzü sürekli ötümlü olup ek henüz ünsüz uyumuna tabi olmamıştır (Türk vd., 2011, s. 22). Bu dönemde ünsüz uyumunda olduğu gibi damak uyumunda da uyuma aykırı kullanımlar söz konusudur. Zira Eski Anadolu Türkçesi döneminde bilinen geçmiş zaman ekinin ünlüsü yalnız üçüncü kişi çekimlerinde düz, öbür kişilerde yuvarlaktır (Bozkurt, 1999, s. 335). Metnimizde de Eski Anadolu Türkçesi döneminde olduğu gibi ekin ünsüzü daima ötümlü olduğundan henüz ünsüz uyumunun gerçekleşmediği görülmektedir. Bilinen geçmiş zaman ekinin ünlüsü ise Eski Anadolu Türkçesinden farklı olarak, tespit edilen iki sözcükteki istisna haricinde, sürekli düz ünlü ile karşılanmıştır..

Teklik

1.Şahıs: “itdüm 12b/05, gördüm 26b/04, gördim 24a/10, okudım 62b/15, buldım 62b/16, itdim 72a/14”

2. Şahıs: “bilmediñ 17b/15, kıldıñ 34b/17, virdiñ 34b/18, dilediñ 42b/17, bildiñ 72a/15, itdiñ 64b/18”

3. Şahıs: “saldı 73b/18, buyurdı 86a/13, oldı 61a/01, yazdı 58b/18, uyudı 68a/14, saçdı 69b/17”

Çokluk

1.Şahıs:”buldık 29a/12, gördük 29a/12 , baş kodık 34a/12, buldık 70a/11,bildik 5b/17, öğrenmedik 16b/01”

2. Şahıs: “katıl itdiñiz 76b/03, virmediñiz 81b/17”

3. Şahıs: “aldılar 21b/11, buyurdılar 24b/16, kodılar 34a/03, oldılar 66a/02, başladılar 80b/12, aldandılar 88a/07”

2.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman Kipi

Duyulan geçmiş zaman ekinin tespit edilen en eski Türkçe kaynaklarından olan Bengü taşlarında sadece 3. şahıs çekimine rastlanmıştır (Ercilasun, 2012, s. 183). Gabain Eski Türkçede bu zaman için “-mİş”; n ağzında yer yer “-mAş”; yuvarlak ünlülerden sonra çok nadir olarak da “-mUş” şekilleri kullanıldığını (1988, s. 81) ifade eder. Eski Türkçenin yazılı kaynaklara dayandığı bu ilk döneminde, ekin ünlüsünün çoğunlukla düz ünlü ile karşılandığı bilinmektedir. Aynı şekilde Orta Türkçenin ilk evresi olarak kabul edilen Karahanlı Türkçesinde de bu ek yuvarlak ünlülü fiillere de “-mİş” şeklinde düz ünlü kullanılarak getirilmiştir (Hacıeminoğlu, 2019, s. 186). Eski Anadolu Türkçesinde de ekin ünlüsünün sürekli düz ünlü ile karşılandığı dikkate alındığında bu ek için Eski Türkçe döneminden Mebhas-ı İman'ın yazıldığı Klasik Osmanlı Türkçesi dönemine kadar bu özelliğini muhafaza ettiği ve Eski Türkçede olduğu gibi henüz ünlü uyumuna girmediği söylenebilir. Çünkü metnimizde de tespit edilen örneklerin tamamında ekin ünlüsü sürekli olarak düz ünlü ile karşılanmıştır. Metnimizde ekin kullanım sahasının bir yansıması olarak 1. teklik ve çokluk şahıs çekimleri örnekleri bulunmamaktadır. Eserde bu iki çekim dışında 2. çokluk şahıs çekimi örnekleri de bulunmamaktadır.

Teklik

- 1.Şahıs : Bu çekime ait eserde örnek bulunmamaktadır.
2. Şahıs: “agartmışsın 84b/12, kırdırılmışsın 91b/02, olmuşsın 91b/03, itmişsin 24a/10”
3. Şahıs: “itmiş 24b/04, girmiş 24b/10, buyurmuş 31a/04, unutmış 32b/18, dimiş 35b/15 oturmuş 40b/18”

Çokluk

- 1.Şahıs : Bu çekime ait eserde örnek bulunmamaktadır.
2. Şahıs: Bu çekime ait eserde örnek bulunmamaktadır.
3. Şahıs: “yazmışlar 12a/19, oturmuşlar 26b/05, yakmışlar 32a/19, azarlamışlar 32b/13, görmüşler 33a/14, olmuşlar 82a/12”

2.1.3. Şimdiki Zaman Kipi

Türkiye Türkçesinde kullanılan şimdiki zaman eki “-yor”, Eski Türkçe ve Orta Türkçe döneminin başlarında mevcut olan eklerden biri değildir. Ek, Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki “yoru-“ tasvirî fiilinin geniş zaman çekiminden hece yutumu neticesinde ortaya çıkmıştır (Korkmaz, 2003, s. 611). Lakin bu ekin kullanımı bu dönemde yaygın değildir. Metnimizde de Eski Anadolu Türkçesi döneminde olduğu gibi “-yor”ekin henüz işlek olarak kullanılmadığı görülmektedir. Metnin genelinde şimdiki zaman ekinin kullanıldığı örnek tespit edilmemiştir.

2.1.4. Gelecek Zaman Kipi

Köktürkçede gelecek zaman çekimi “-DAÇI” ve “-sIk” ekleri ile karşılanmıştır (Ercilasun, 2012, s. 183). Uygurca döneminde ise “-DaçI” eki sıfat-fiil görevinde kullanılmış gelecek zaman işlevinde ise “-gAy” eki tercih edilmiştir (Ercilasun, 2012, s. 278). Orta Türkçenin ilk evresi olan Karahanlı Türkçesi döneminde de Uygur Türkçesinde olduğu gibi gelecek zamanı karşılamak için “-gA” yekinin kullanımı devam etmiştir. Harezmi Türkçesi sahasında yazılan eserlerde de gelecek zamanı ifade etmek için en çok kullanılan ek “-gAy”dır (Ata, 2014, s. 91). Batı Türkçesinin ilk evresi olan Eski Anadolu Türkçesi döneminde “-gAy” eki yerini “-(y)IsAr” ve “-(y)AcAk” eklerine bırakmıştır. Daha çok “-(y)IsAr” ekinin gelecek zaman işlevinde kullanıldığı bu dönemde “-(y)AcAk” eki daha çok sıfat-fiil görevinde seyrek olarak da zaman eki görevinde kullanılmıştır (Şahin, 2015, s. 65). Eski Anadolu Türkçesinin son dönemlerine kadar işlek bir sıfat-fiil eki olan “-(y)AcAk” eki XV. yüzyıldan itibaren gelecek zamanı çekimlemekte de kullanılmaya başlamıştır (Gülsevin, 1997, s.103). Bu kullanım ise ekin sıfat-fiil ekinden şahıs ekleriyle genişlemesi neticesinde ortaya zaman kavramı ifade etmeye başlayan bir kipe dönüşmesi şeklinde olmuştur (İlker, 2013, s.270). Metnimizde ise Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi “-(y)AcAk” ve “-(y)IsAr” gelecek zamanı karşılayan ekler olmuştur. Eski

Anadolu Türkçesinden farklı olarak metnimizde daha çok “-(y)AcAk” eki kullanımı söz konusudur. Bu da “-(y)IsAr” ekinin bu dönemde işlekliliğini yitirmeye başladığını göstermesi açısından önemlidir.

“ideceğim 86b/18, çıkırsar 32a/18, bulırsar 92a/09, girecekdür 46b/10, bilmeyicegiz 84a/19, öğreñecekiz 68b/05, gelicegiz 18b/11, ideceklerine 82a/01”

2.1.5. Geniş Zaman Kipi

Türkçenin yazılı metinlerle takip edilebilen ilk dönemlerinden günümüz Türkçesine kadar herhangi bir değişime girmeden kendini aynı şekilde muhafaza eden eklerden biri geniş zaman eki olan “-(V)r” ekidir. Eski Türkçede bu ek hem geniş hem de şimdiki zamanı karşılayan (Ercilasun, 2012, s. 183) bir ekti. Metnimizde geniş zaman birinci şahıs çekiminde görülen hem “-(I)m” hem de “-(I)n” ekli çekim örnekleri mevcuttur.

Teklik

- 1.Şahıs: “zikriderim, 3b/01, dilerim 95b/04, ölürem 37a/06, kıların 89b/05”
- 2.Şahıs: “sohbet eylesin 77b/18,dersin 85a/08, öpersin 2a/11”
3. Şahıs: “der 86a/04,kılur 1b/14”

Çokluk

- 1.Şahıs: “teşbih iderüz 32b/01, süäliderüz 86a/11”
2. Şahıs: “buyurursız 26b/07, korkarsız 66b/14, görürsüz 75a/02”
- 3.Şahıs: “aldadurlar 77a/13, tuyarlar 79b/03, derler 81a/14”

Metnimizde geniş zamanın olumsuz çekimi Türkiye Türkçesinde olduğu gibi çoğunlukla “-mAz” eki ile karşılanmıştır.

Teklik

- 1.Şahıs: “virmezem 92b/06, bilmezem 24b/02, gitmezem 70a/05”
2. Şahıs:“bilmezsin 2a/11, dimezsin 37a/06, virmezsin 94b/10”
3. Şahıs: “girmez 77b/16, bitürmez 23b/14, girmez 36b/03”

Çokluk

- 1.Şahıs: “tekfiritmeziz 88a/12”
2. Şahıs: “itmezsiz 66b/15, olmazsız 17a/01”
3. Şahıs:“bilmezler 12b/15, istemezler 70b/14”

Metnimizde geniş zamanın olumsuz çekimi için kullanılan “-mAz” eki dışında Türkiye Türkçesinde de olduğu gibi “-mA” ekinin kullanıldığı örnekler de mevcuttur.

“kılmam 90b/04, dahil olmam 91a/01”

2.2. Tasarlama Kipleri

2.2.1. İstek Kipi

İstek kipi ve dilek kipi çekimleri, özellikle birinci şahıs çekimindeki benzerlikleri nedeniyle geçmişten günümüze Türk dilinin tartışmalı konularından biri olmuştur. Bu konuda fikir beyan eden isimlerden biri olan Ergin, birinci şahıs kendi kendine emredemez gibi yanlış bir düşüncenin ortaya çıktığını halbuki Türkçede emir birinci şahıslar için ayrı ayrı eklerin olduğunu ve bu eklerin aynı zamanda istek şekli için de kullandığını söyler (2009, s. 307). Gülsevin de Türkiye Türkçesi gramerlerinde emir ve istek için ayrı ayrı çekimlemelerin hem şekil hem de fonksiyonel açıdan doğru olmadığını söyler (2002, s. 37). Ergin ve Gülsevin'in aksine İ.Necmi Dilmen, j. Nameth, Tahir Nejat Gencan, Vecihe Hatipoğlu, Hikmet Dizdaroğlu, Haydar Ediskun, Kaya Bilgegil, Ömer Demircan, Faruk Timurtaş, Berke Vardar Oya Adalı, G. L. Lewis, Tahsin Banguoğlu, Nurettin Koç, Sezai Gümüş ve Mehmet Hengirmen gibi gramerciler emir kipinin birinci teklik ve çokluk çekimlerinin bulunmadığı

görüşündedirler (Korkmaz, 2003, s. 666). Biz de emir birinci teklik ve çokluk çekimlerinin olmadığı düşüncesinden hareketle metnimizde tespit edilen çekimleri istek birinci teklik ve çokluk çekimleri örneklerine dahil ettik.

Teklik

1. Şahıs: “kılâyın 90b/14, olayın 93b/08, getüreyim 65b/17, kalkayın 90a/09, bildüreyin 37b/03, kâfir olayın 93b/08”
2. Şahıs: “seçesin 39b/04, idesin 2b/09, göresin 32a/13, geydüresin 65a/17, diyesin 74b/07, işidesin 77b/06”
3. Şahıs: “bile 10a/01, gide 65a/08, diye 72b/04”

Çokluk

1. Şahıs: “kılalum 90b/19, varalum 33a/08, olalum 20a/12, görelim 33a/09, geledüm 35a/10, virelüm 52b/13”
2. Şahıs: “olasız 35b/19, açıviresiz 76a/09, idesiz 76a/10”
3. Şahıs: “bileler 79a/14, ideler 80b/06, añlayalar 5b/03, geleler 36b/02 dinleyeler 36b/10”

2.2.2. Emir Kipi

Bu kip tasarlanan hareketin emir şeklinde olduğunu ifade eder. (Karaağaç, 2013, s. 370). Emir kipi diğer kiplerden farklı olarak kendine iyelik ve zamir kökenli şahıs ekleriyle değil kendine ait şahıs ekleriyle çekimlenen kiplerdir. Eski Türkçede kipi birinci teklik şahıs “-(A)yIn”, ikinci teklik şahıs eksiz yahut “-gII/kII”, üçüncü teklik şahıs “-zUn/-çUn”, birinci çokluk şahıs “-AlIm/-AlAm”, ikinci çokluk şahıs “-n/-InAr”, üçüncü çokluk şahıs “-zUnAr” (Gabain, 1988, s. 79) ekleriyle karşılanmıştır. Orta Türkçenin ilk evresi olarak kabul edilen Karahanlı Türkçesi döneminde ise bu ekler bazı ses hadiseleri dışında aynı şekilde kendini muhafaza etmiştir (Hacıeminoğlu, 2019, s. 190-193). Orta Türkçe döneminde Batı Türkçesinin ilk evresi olan Eski Anadolu Türkçesi döneminde de bu eklerde bazı ses hadiseleri dışında Karahanlı Türkçesindeki şekilleriyle kullanılmaya devam edilmiştir. Klasik Osmanlı Türkçesine ait olan metnimizde de emir ekleri, Eski Anadolu Türkçesindeki şekilleriyle kullanılmaya devam edilmiştir. Lakin istek kipinde de değindiğimiz üzere birinci teklik ve çokluk emir çekimi ekleri tartışılan konulardan birisi olması nedeniyle hem istek hem de emir çekimi olarak düşünülen bu ekler çalışmamızda istek çekiminde verilmiş olup emir çekimine dahil edilmemiştir.

Teklik

1. Şahıs: Bu çekime ait metnimizde örnek bulunmamaktadır.
2. Şahıs: “gel 1b/04, ko 37a/08, bilgil 51a/11, olgıl 2a/01, anlagıl 56b/18”
3. Şahıs: “alsın 62a/13”

Çokluk

1. Şahıs: Bu çekime ait metnimizde örnek bulunmamaktadır.
2. Şahıs: “işlemen 7b/16, itmen 25a/12, fikr eylen 14b/16 “
3. Şahıs: “bilsinler 41a/14, gölgelensinler 46a/15, olsunlar 70b/07”

2.2.3. Dilek-Şart Kipi

Dilek-şart kipi, bütün dillerde yardımcı eylemin yüklemi olarak ortaya çıkar; daha sonra gerçekleşecek bir yapma veya olmanın gerçekleşebilmesi için gerekli olan eylemi bildirir (Karaağaç, 2013, s. 371). Eski Türkçede bu kip “-sAr” ekine şahıs ekleri getirilerek karşılanır (Gabain, 1988, s. 91). Ek çoğunlukla iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenmesine rağmen Eski Uygurcada birinci tip şahıs ekleri olarak adlandırdığımız zamir menşeli şahıs ekleri ile çekimlenmiştir (Şen, 2014, s. 67). Karahanlı Türkçesinde çoğunlukla “-sA” ekiyle karşılanan bu ek bazı örneklerde “-sAy” şeklinde de karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bu ek, Eski Uygurca döneminde olduğu gibi zamir menşeli şahıs

ekleriyle çekimlenmeye devam etmiştir (Hacıeminoğlu, 2019, s. 188). Eski Anadolu Türkçesi döneminde iyelik kökenli şahıs ekleriyle çekimlenen bu ek metnimizde de Eski Anadolu Türkçesi ve günümüz Türkiye Türkçesinde olduğu gibi iyelik kökenli şahıs ekleri çekimlenmiştir. Metnimizde, çokluk ikinci şahıs çekimlerinde şahıs eki ünlüsünün hem de düz hem yuvarlak şekilleri tespit edilmiştir.

Teklik

- 1.Şahıs: “olmasam 93a/17, itmesem 42b/10, dilemesem 42b/12”
- 2.Şahıs: “görsen 62b/08, ikrar itsen 85b/07, itsen 51a/04, itmesen 24b/07”
- 3.Şahıs: “dise 8a/03, yapsa 93b/07, eylese 28a/14”

Çokluk

- 1.Şahıs: “beyân kılsak 80a/19, görsevüz 62b/06”
- 2.Şahıs: “dilesenüz 42b/07, itsenüz 16b/18, söylesenüz 16b/18, itseniz 42b/09, dileseniz 42b/12”
- 3.Şahıs: “haşlasalar 98b/03, görseler 39a/17, getürseler 16a/02, itseler 5b/03, isteseler 13b/08”

2.2.4. Gereklilik Kipi

Köktürkçede gereklilik kipini karşılayan bir yapı yoktur. Eski Uygurcada bu kipi karşılamak için “gU(IUK) (kergek)” kalıbı kullanılmıştır (Ercilasun, 2012, s. 279). Karahanlı Türkçesi döneminde ise “-gU + kerek” ve “kerek + ...-sA” (Hacıeminoğlu, 2019, s. 193) yapısı bu kipi karşılamıştır. Eski Anadolu Türkçesinde “-A” istek eki ve “-sA” gerek birleşik yapısı (Şahin, 2015, s. 67) ile karşılanmış olan bu kip, Mebhas-ı İmân'da sadece “-sA gerek” yapısı ile karşılanmıştır.

“olsagerekdür 42a/04, dirilse gerekdür 45a/10, kalmasa gerekdür 46a/10”

3. EK-FİİL

Ek-fiil çekim ekleri arasında hem fiil hem de isim çekimlerine girebilen ek olması yönüyle diğer çekim eklerinden ayrılır. Bu ek, isim soylu kelimeleri ve kelime gruplarını yüklem yaparken; fiillere gelerek birleşik zamanlı çekimler yapar (Keskin, 2003, s. 44). Ek-fiil, Eski Türkçedeki “er-” “olmak” yardımcı fiilinin “er->ir->i-” değişimi ile ekleşmiş olan biçimdir (Kartallıoğlu ve Yıldırım, 2007, s. 62). Ek-fiil asıl fiillerden farklı olarak yalnız bildirme niteliğinde dört kipi vardır (Korkmaz, 2003, s. 703). Bunlar; geniş zaman, bilinen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman ve şart kipleridir.

3.1. Ek-Fiilin İsim Çekimi

3.1.1. Geniş Zaman

Ek-fiilin geniş zaman üçüncü şahıs çekiminde kullanılan ek diğer şahıslar için kullanılan eklerden farklıdır. Bu ek, Eski Türkçede “tur-” yardımcı fiilinin geniş zaman çekiminden “tur-ur >dur-ur>dİr / dUr” değişimine uğramış olan “dİr /dUr” ekidir (Korkmaz, 2003, s. 703). Metnimizde ek-fiilin geniş zaman çekimi sadece üçüncü şahıs çekimlerinde tespit edilmiştir. Metinde tespit edilen örneklerde ekin ünlüsünün sürekli yuvarlak ünlü ile karşılandığı görülmüştür.

“oldur 1b/05, düşmändur 21b/14, kâfirlerdür75b/16, şeytanilerdür 79a/18, körlerdür 81a/07, sevgülüdür 94a/08”

3.1. 2.Bilinen Geçmiş Zaman

Ek-fiilin bilinen geçmiş zaman çekimi, “-i-” fiiline “-dİ” bilinen geçmiş zaman ekinin eklenmesiyle yapılır. Metnimizde bilinen geçmiş zaman ekinin ünlüsü sürekli olarak düz ünlü karşılanmıştır. Ekin ünsüzü ise daima ötümlü ünsüzdür. Bu da metnimizin yazıldığı dönemde de hem dudak hem de ünsüz uyumunun henüz tam olarak işletilen uyumlar olmadığını göstermesi açısından önemlidir.

“degil idim 87b/06, kâfir idim 93b/04, mübtelâ idim29a/14, hâlüzre idiler 75a/05”

3.1. 3. Duyulan Geçmiş Zaman

Bu çekim, “i-”yardımcı fiiline “-mİş” duyulan geçmiş zaman ekinin eklenmesiyle yapılır. Metnimizde, bilinen geçmiş zaman ekinde olduğu gibi duyulan geçmiş zaman ekinin de ünlüsü sürekli olarak düz ünlü ile karşılanmıştır.

“elinde imiş 7b/01, bezirci imiş 24a/14, evliyâ-yı ‘arîfinden imiş 28b/04, levh-i mahfûzda imiş 57b/05”

3.1.4. Şart Kipi

Bu çekimde, i- fiili şart eki olan “-sA” ekini alarak ismi belli bir zamana dahil etmeden şart kavramına dahil eder (Şahin, 2015, s. 68). Metnimizde tespit edilen örneklerde bu kiple yapılan ek-fiil çekimleri çoğunlukla eklendiği isimden ayrı yazılmıştır.

“mü’min isen 1b/11, er isen 5a/17, sahih ise 11b/06, var ise 46b/04, sâlihden isen 65b/02, müslimân isen 85b/02”

3.1.5. Ek-fiilin Olumsuzu

Ek-fiilin olumsuz çekimi “degil” sözcüğü ile yapılır. Bu sözcük, ek-fiillerle yüklemleşmiş bütün isim soylu sözcüklere gelir; onlara olumsuzluk anlamı katar (Gencan, 1979, s. 349). Metnimizde tespit edilen örneklerden bazıları şunlardır:

“degil misin 93a/11, degiller 4b/04, degilsin 65b/03”

3.2. Ek-Fiilin Fiil Çekimi

Türkçede fiiller sadece basit zamanlarda çekimlenmezler. Basit zamanla çekimlenmiş bir fiile ekfiil eki olan “i-” fiili eklenerek birleşik zamanlı fiil çekimi yapılır (Kartalcık ve Bulgurcu, 2012, s. 98). Bu da ek-fiilin daha önce değindiğimiz üzere isimleri yüklemleştirme dışında fiillere gelerek birleşik zamanlı çekim yapma işlevidir. Ek-fiil birleşik zamanlı fiiller oluştururken; hikaye, rivayet, şart çekimlerine girer.

3.2.1. Hikaye Çekimi

Birleşik çekimli fiillerin hikâyesi, bir kip eki almış esas fiile “i-” ek-fiilinin bilinen geçmiş zaman kipi “-dI/ -dU” getirilerek oluşturulur (Korkmaz, 2003, s. 733). Bu birleşik çekimin eserde bilinen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman, geniş zaman, istek ve şart çekimleri ile yapılan birleşik çekim örnekleri mevcuttur.

Eserde bilinen geçmiş zamanın hikaye çekimi sadece bir örnekte tespit edilmiştir.

“beyânelındı idi 57b/10”

Eserde öğrenilen geçmiş zaman kipinin hikâye çekimi diğer hikâye birleşik çekimlerine nazaran daha sık kullanılmıştır.

“sükût itmiş idik 26b/16, görmemiş idim 30a/07, kerâmet-i zâhirolmuş idi 33b/15, ‘ömrüingeçürmüş idi 33b/18, dimiş idik 42b/01, göndermiş idi 60b/01, atmış idi 69b/17, itmiş idi 88a/04”

Eserde geniş zaman kipinin hikâye birleşik çekimi sadece bir örnekte tespit edilmiştir.

“hastaolurdım 30a/09”

Eserde istek kipinin hikâye birleşik çekimi de geniş zaman kipinin hikaye birleşik çekimi gibi sadece bir örnekte tespit edilmiştir.

“ola idi 90b/08”

Şart kipinin hikâye birleşik çekimi de sadece bir örnekte tespit edilmiştir.

“olmasa idi 55b/15”

3.2.2. Rivayet

Bu birleşik çekim asıl fiil kiplerine “i-”yardımcı fiilinin duyulan geçmiş zamanının getirilmesiyle yapılan birleşik çekimdir. Her ne kadar duyulan geçmiş zaman eki eklense de bu ek burada zaman

ifade etmez. Burada daha çok bir nakil, bir anlatma, bir sonradan farkına varış ifade eder (Ergin, 2009, s. 323). Bu birleşik çekim eserin genelinde sadece geniş zamanın şartı ile çekimlendiği örnekler mevcuttur.

“bulurlar imiş 30b/04, yudar imiş 33a/07, fi'l-hâl olur imiş 33a/08, içmezler imiş 33a/12, tutmazlar imişler 76a/02”

3.2.3. Şart

Bu birleşik çekim asıl fiil kiplerinin karşıladığı hareketi şart şeklinde ifade eder. Bu kip, asıl fiil kiplerine “i-” yardımcı fiilinin şart şeklinin getirilmesiyle oluşturulur (Ergin, 2009, s. 325). Metnimizde bu birleşik çekim ile çekimlenmiş olan asıl fiillere bakıldığında sadece geniş zaman ve bilinen geçmiş zaman çekimine girmiş örnekler tespit edilmiştir.

Bilinen geçmiş zaman şart çekimi örnekleri metnimizde sadece iki örnekte tespit edilmiştir.

“togdısa 93b/03, aldısa 93b/04”

Metnimizde geniş zamanın şart çekimi örneklerine sıklıkla rastlanmaktadır.

“bilürseñ 1b/10, içerse 35b/14, sarf iderseniz 7b/14, istersen 39b/16, dilersen 15a/14, dilersenüz 42b/04, süälidersen 18b/12, virirsen 24a/12, görsen 62b/08, dirsen 25b/10, idersem 94b/19, içersen 26a/02, dirse 94b/19, mediderlerse 96a/15”

Sonuç

Klasik Osmanlı Türkçesi dönemine ait olan Mebhas-ı İmân adlı eser, dil hususiyetleri yönüyle Eski Anadolu Türkçesi dönemi dil hususiyetlerinin çoğunu yansıtmaktadır. Çalışmamızın konusunu oluşturan isim ve fiil çekimlerinde de bu durum kendini göstermektedir. Eserin bu konuda dikkat çeken bazı özellikleri şunlardır:

Eski Anadolu Türkçesinde, birinci ve ikinci teklik iyelik ekleri daima yuvarlak ünlü ile karşılanan eklerdendir. Metnimizde bu eklerin uyuma girmeye başladığı, yuvarlak ünlülü şekilleri dışında düz ünlülü şekillerinin de “birliğimi 16a/06, günâhlarım 34a/01, erinin 34a/13, aklın 35a/09” örneklerinde olduğu gibi, kullanıldığı tespit edilmiştir. Birinci çokluk iyelik eki kullanımında bu durum söz konusu olmayıp Eski Anadolu Türkçesi dönemindeki gibi daima yuvarlak ünlülü şekli kullanılmıştır. İkinci çokluk iyelik ekinde, birinci ve ikinci teklik iyelik eklerinde olduğu gibi “ilâhımız 55a/12, şeyhinize 80b/15” hem düz hem de yuvarlak ünlülü kullanım söz konusudur. Üçüncü teklik iyelik eki ise Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi metnimizde daima düz ünlü ile karşılanmıştır. Bu durum iyelik eklerinin bu dönemde uyuma girmeye başlasa da uyumun henüz sağlam olarak işletilen bir uyum olmadığını göstermektedir.

Metnimizde hal eklerinin kullanımına dair en dikkat çeken husus, eklerin birbirinin yerine kullanımının sıklıkla karşılaşılan bir durum olmasıdır. Eserde bazı hal ekleri bazen birden fazla hal ekini anlamsal işlevde karşılamıştır. Metnimizde hal eklerinin kullanımına dair dikkat çeken diğer bir husus, ayrılma durum ekinin “cümledin 36a/17, öñdin 52a/05” örneklerinde olduğu gibi Eski Uygurca ile başlayan ve Orta Türkçe döneminde de kendini muhafaza eden “+dIn” şeklinin kullanımınıdır. Ayrıca metnimizde bulunma ve ayrılma durum ekleri, Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi sürekli ötümlü ünsüz ile karşılanmıştır. Bu durum söz konusu eklerin bu dönemde henüz ünsüz uyumuna girmediğini göstermesi açısından önemlidir.

Duyulan geçmiş zaman eki metnimizin genelinde Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi sürekli düz ünlü ile karşılanmıştır. Bilinen geçmiş zaman çekiminde ise ekin ünlüsü Eski Anadolu Türkçesinden farklı olarak birinci ve ikinci şahıs çekimlerinde hem düz hem yuvarlak ünlülü şekli ile kullanılmıştır. Ayrıca metnimizde bilinen geçmiş zaman eki Eski Anadolu Türkçesinde olduğu gibi sürekli ötümlü ünsüz ile karşılanmıştır. Bundan dolayı bu dönemde söz konusu kip ekinin kısmen ünlü uyumuna girdiği lakin ünsüz uyumuna henüz girmediği görülmüştür.

Eski Anadolu Türkçesinde gelecek zamanı karşılamak için çoğunlukla “-(y)IsAr” eki kullanılmıştır. Metnimizde de gelecek zamanı karşılamak için “-(y)IsAr” ekiyle çekime girmiş fiiller mevcuttur.

Lakin metnin genelinde daha çok Türkiye Türkçesinde olduğu gibi “-(y)AcAk” ekinin kullanımı söz konusudur. Bu durum “-(y)IsAr” ekinin işlekliliğini bu dönemde yitirmeye başladığını göstermesi açısından önemlidir.

Kaynakça

- Akpınar, M. R. (2009). *Kadızâdeliler ve sivâsiler arasındaki fikhî tartışmalar*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Ata, A. (2014). *Çağatay Türkçesinin ilk devresi Harezmi-Altın Ordu Türkçesi*. (2.Baskı). Ankara Üniversitesi Yayınevi.
- Bozkurt, F. (1999). *Türklerin dili*. (1. Baskı). Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Çavuşoğlu, S. (2001). Kadızâdeliler. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (C. 24, ss. 100-102). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları
- Çelebi, K. (1981). *Mizanü'l-hak fi ihtiyari'l-ehak (İslâmdatenkid ve tartışma usûlü)*. M. Kara. (Haz.). Marifet Yayınları.
- Deniz, S. (2008). Kadızâde Mehmed İlmî'nin Sultan IV. Murad için yazdığı manzum duânâme'si. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 9-40. <https://dergipark.org.tr/en/pub/devderg/issue/4683/63740>
- Ercilasun, A. B. (2012). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk dili tarihi*. (12. Baskı). Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Basım Yayım Tanıtım Yayınları.
- Gabain A. V. (1988). *Eski Türkçenin grameri*. (M. Akalın, Çev.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gencan, T. N. (1979). *Dil bilgisi*. [4. Baskı]. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. (1997). *Eski Anadolu Türkçesinde ekler*. (1. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gülsevin, G. (2002). Eski Türkiye Türkçesinde istek kipi üzerine. *İlmi Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri*. (13), 35-50.
- Gülsevin, G. ve Boz, E. (2004). *Eski Anadolu Türkçesi*. (1. Baskı). Gazi Kitabevi.
- Hacıeminoğlu, N. (2019). *Karahanlı Türkçesi grameri*. (4. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- İlker, A. (2013). Gelecek zaman ve şimdiki zaman kiplerinin önümüzdeki süreçte fonetik olarak değişebilirliği. *Geçmişten Geleceğe Türkçe Elginkan Vakfı I. Türk Dili ve Edebiyatı Kurultayı Bildirileri*, Türkiye.
- İpek, B. (2008). Türk dilinde vasıta hâli. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (23), 63-97. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/257927>
- Kalsın, Ş. (2013). *Harezmi Türkçesi grameri-isim (Memlük Kıpçak ve Kuman Kıpçak Türkçesiyle karşılaştırmalı)*. (4. Baskı). Gazi Kitabevi.
- Karaağaç, G. (2013). *Türkçenin dil bilgisi*. Akçağ Yayınları.
- Kartalcık, V. ve Bulgurcu, A. (2012). *Türk dili yazılı ve sözlü anlatım bilgileri*. Altınpost Yayıncılık.
- Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007). *Türkiye Türkçesi*. A. B. Ercilasun. (Ed.) *Türk lehçeleri grameri*. [1. Baskı, s.31-80] içinde. Akçağ Yayınları.
- Kazıcı, Z. (2000). *İslâm tarihi (siyasî-dinî- kültürel-sosyal)*. (XII.Cilt). Kayihan Yayınevi.
- Keskin, R. (2003). *Türkçe dil bilgisi ve kompozisyon bilgileri*. (1. Baskı). Çizgi Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi grameri şekil bilgisi*. (1. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özdarendeli, N. (2005). Türk dilinde geçmiş zaman. *Journal Of Social Science* 2(7), 73-108. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/321820>

- Öztürk, E., (2017). *Eski Anadolu Türkçesi el kitabı*. (1. Baskı). Akçağ Yayınları.
- Şahin, H. (2015). *Eski Anadolu Türkçesi*. (2. Baskı). Akçağ Yayınları.
- Şen, S. (2014). *Eski Uygur Türkçesi dersleri*. (1. Baskı). Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Tahir, M. (1972). *Osmanlı müellifleri 1299-1915 Cilt I*. Yavuz, A. F. ve Özen İ., (Haz.). Meral Yayınevi.
- Tanyıldız, A. (2010). *İsmâîlRusûhi-yiAnkaravî Şerh-i Mesnevî (Mecmû'atu'l-Letâyif veMatmûratu'l-Ma'ârif (incelem-metin-sözlük)*. [Yayınlanmamış doktora tezi]. Kayseri Erciyes Üniversitesi.
- Türk, V., Doğan, Ş. ve Şerifoğlu, Y. (2011). *Eski Anadolu Türkçesi dersleri*. (1. Baskı). Kesit Yayınları.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Dr. Öğr. Üyesi Fethullah ÇİFTÇİ

Çatışma Beyanı / Conflict Statement: Makalenin yazarı bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkisinin bulunmadığını, herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan etmiştir.

Etik Beyanı /Ethical Statement: Makalenin yazarı“Etik Kurul İzni”ne gerek olmadığını beyan etmiştir.

Destek ve Teşekkür /Support and Thanks: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Yayımlanan makalelerde araştırma ve yayın etiğine riayet edilmiş; COPE (Committee on Publication Ethics)'nin editör ve yazarlar için yayımlanmış olduğu uluslararası standartlar dikkate alınmıştır.